

ДИНИЙ БАҒРИКЕНГЛИК- МИЛЛАТЛАРАРО ТОТУВЛИК ОМИЛИ

Гулбахар Айтбаевна Сапарова

Нукус давлат педагогика институти фалсафа фанлари буйича фалсафа
доктори (PhD)

Жадира Даулетбаева

Нукус давлат педагогика институти 2-курс магистрант

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада бағрикенглик ва миллий ўзликни англаш дунё ҳодисаларга муносабатларда, ўтмиш ва маънавий қадриятларни баҳолашдаги мезонларда муҳим омили ҳақидаги қарашлари илмий-фалсафий жиҳатдан ўрганилди. «Бағрикенглик» сўзи диярли барча тилларда бир хил ёки бир-бирини тўлдирувчи мазмунга эга ҳақидаги қарашлари илмий назарий жиҳатдан тадқиқ этилади.

Калит сўзлар: диний бағрикенглик, сабр, тоқатлилик, чидомлилик, бардошлик, ҳамдардлик, миллатлараро тотувлик, меҳир-мурувват, инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари.

КИРИШ

1995 йил 16 ноябрда ЮНЕСКО Бош конференциясининг 28-сессиясида Бағрикенглик тамойиллари тўғрисидаги декларация қабул қилинди. ЮНЕСКО томонидан бағрикенгликка оид етмишдан зиёд халқаро ҳужжатлар, конвенциялар қабул қилинди [2].

Декларацияда ирқи, жинси, келиб чиқиши, тили, динидан қатъи назар, бағрикенгликни тарғиб этиш, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларга ҳурмат билан қараш каби мажбуриятлар акс этган. Албатта, халқимизга азалдан хос бўлган хислат бағрикенглик биз учун анъанавийдир. Шу кундан эътиборан Жаҳон афкор оммаси 16 ноябрни ҳар йили «Халқаро бағрикенглик куни» сифатида кенг нишонланиб келинмоқда. 1996 йилда БМТ Бош Ассамблеяси ҳар йили шу кунни Халқаро бағрикенглик куни деб нишонлашни таклиф қилган эди.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Бағрикенглик жамият тараққиёти тарихида ўзига хос муҳим ижтимоий-фалсафий масалалардан бири ҳисобланган.

Шунинг учун фалсафий тафаккур тарихида ва ҳозирги замон тадқиқотларда бағрикенглик масаласининг у ёки бу жиҳатларига эътибор қаратилган. Жумладан, Т.Гоббе, К.А.Гельвиций, Ф.Вольбер, Д.Дидро, П.А.Гольбах, Ж.Ж.Гуссо ва бошқалар «Мен»ни эркин белгилаш мумкинлигини ахлоқий ва фалсафий билимлар даражасида кундалик онг сифатида қараганлар. Бағрикенглик масаласи ижтимоий-маданий ҳаётда файласуфлар ва бошқа тадқиқотчиларни диққат марказида бўлиб, бағрикенгликни фалсафий категория сифатида назарий жиҳатдан асослаш (Дж.Локи), жамият барқарорлигини таъминловчи муҳим маънавий қадрият сифатида асосланди (Ф.К.Шиллер, У.Джеймс ва бошқалар).

«Бағрикенглик» сўзи диярли барча тилларда бир хил ёки бир-бирини тўлдирувчи мазмунга эга. Уларни умумлаштириб «бағрикенглик» чидамлилиқ, бардошлиқ, тоқатлилиқ, ўзгача қарашлар ва ҳаракатларга ҳурмат билан муносабатда бўлиш, мурувватлилиқ, ҳимматлилиқ, кечиримлилиқ, меҳрибонлиқ, ҳамдардлиқ каби маъноларга эга дейиш мумкин.

Бағрикенглик ва миллий ўзликни англаш дунё ҳодисаларга муносабатларда, ўтмиш ва маънавий қадриятларни баҳолашдаги мезонларда, ҳаттоки турли динлараро муҳим масалаларнинг ечимини топишда ўз ифодасини топади.

1992 йилнинг февраль-март ойларида Ўзбекистон Республикаси БМТ ва ЁХХТ каби нуфузли халқаро ташкилотларга аъзо бўлиб, халқаро ҳамжамиятга ўзининг халқаро ҳуқуқ бўйича тан олинган меъёрларга ва БМТнинг инсон ҳуқуқлари бўйича асосий ҳужжатлари, шунингдек инсон ҳуқуқларининг турли жабҳаларига тааллуқли бўлган 38 та халқаро шартнома ва битимларга қўшилганлигини тасдиқлади [3].

Мамлакатлараро ижтимоий-иқтисодий, хусусан илмий-маданий, диний алоқаларнинг ўрнатилиши мамлакатимизда маънавий-ахлоқий фазилатларнинг, шу билан бирга исломий қадриятларнинг ривожланиши миллий ўзликни англашга хизмат қилмоқда. Жаҳон ҳамжамиятида Ўзбекистонда диний-маданий соҳада амалга оширилаётган ишларга исломий қадриятлардан ижтимоий ҳаётда фойдаланиш тажрибасига кундан-кунга қизиқиш ортмоқда.

2018 йил БМТ Бош Ассамблеясининг 12 декабрдаги ялпи сессиясида «Маърифат ва диний бағрикенглик» махсус резолюцияси қабул қилинди.

Мазкур резолюцияни қабул қилиш ташаббусини Ўзбекистон президенти Шавкат Мирзиёев 2017 йил сентябрда Нью-Йоркда бўлиб ўтган БМТ Бош

Ассамблеясининг 72-сессиясида илгари сурган эди. Ўзбекистон таклиф этган резолюциянинг асосий мақсади — барча учун таълим олиш имкониятини тақдим этиш, саводсизлик ва билимсизликни бартараф этишдан иборат. Хужжатда «бағрикенглик ва ўзаро ҳурматни ўрнатиш, диний эркинликни таъминлаш, диндорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва уларнинг камситилишига йўл қўймаслик»ка ҳам чақирилган [1].

Резолюцияда таълим, тинчлик, инсон ҳуқуқлари, бағрикенглик ва дўстликнинг олға сурилиши муҳим рол ўйнаши таъкидланади, шунингдек, дунёда тинчлик ва хавфсизликни мустаҳкамлаш учун интеграция, ўзаро ҳурмат, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, бағрикенглик ва ўзаро тушунишнинг муҳимлиги тан олинади.

Шу билан бирга, қабул қилинган резолюцияда БМТга аъзо давлатлар миллий ва халқаро ОАВ ҳамда Интернетда кенг кўламли тарғибот ишларини ўтказиш, бағрикенглик, дин ва эътиқод эркинлигига раҳна солмаслик тўғрисидаги маърифий ахборотларни тарқатиш каби коммуникацион стратегияни жорий этиш таклиф қилинган.

Айни вақтда Марказий Осиё халқлари ўз тили, урф-одатлари, диний қадриятлари ва ўзлигини сақлаш билан миллий маданиятини бойитишга эришди. Бундай Шарқда иқтисодий-маданий марказлар ўлкан мусулмон Шарқнинг турли ўлкаларини, Ғарб ва Шарқ, Шимол ва Жануб мамлакатларини боғлаб турувчи қадимги «Ипак йўли» анъаналари давом эттирилган ҳолда алоқа ўчоқлари сифатида машҳур бўлди [4].

«Буюк Ипак йўли»нинг Шарқ билан Ғарбни боғлашининг ижтимоий-тарихий аҳамияти:

- турли мамлакатлараро ижтимоий-иқтисодий алоқаларни йўлга қўйишда;
- илмий, сиёсий-маданий алоқаларни ривожлантиришда;
- турли миллатларнинг тили, урф-одати ва турмуш тарзи билан танишиш ва уларга нисбатан тоқатлилик руҳида бўлишда;
- турли динлар мавжудлигини эътироф этиш ва уларнинг қадриятларини ҳурмат қилишда;
- миллатлараро, динлараро бағрикенгликни тамойилларини шакллантиришда;
- Марказий Осиё халқлари ўзлигини англаш имкониятлари вужудга келишда намоён бўлди.

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

Ҳозирги вақтда жаҳонда қарйиб тахминан 1,5 миллиард киши ислом динига эътиқод қилади. 2018 йил маълумотлари бўйича ҳозир Ўзбекистон Республикасида 16та конфессия расмий рўйхатдан ўтган бўлиб, у 2224 диний ташкилотдан иборат. Шу жумладан, Ислоний ташкилот 2049та, христианлик 158та, яҳудийлик жамоаси -8та, баҳои жамоати бта, кришнани англаш жамоаси 1та, буддавийлик храми 1та. Ўзбекистонда конфессиялардан ташқари «Ўзбекистон библия жамияти» ҳамда 40та православ храм ва ибодат уйлари мавжуд [5].

Республикамизда диний бағрикенгликни тарғиб қилиш ва мустаҳкамлаш йўлида кўпгина халқаро ва республика конференциялари мунтазам ўтказилиб келинмоқда. Жумладан, 2000 йилнинг сентябрь ойида ЮНЕСКО раҳномалигида Тошкент ва Самарқанд шаҳарларида «Дунё динлари тинчлик маданияти йўлида» мавзусида халқаро илмий конференция ўтказилиши бўлди. Унда 90 га яқин таниқли давлат ва дин арбоблари қатнашдилар.

Бу тадбирларнинг тарихий аҳамияти шундаки, биринчидан, халқимизда нафақат диний таълимот ва унинг кадриятларига, нисбатан ҳурмат ҳисси, балки ижтимоий онгда диний бағрикенглик тасаввурлари шаклланади; иккинчидан, миллий ва диний кадриятларнинг узвий боғлиқлигини, уларнинг ижтимоий, маънавий ва ахлоқий ҳаётда тутган ўрнини, айниқса миллий ўзликни англашдаги аҳамиятини чуқурроқ тушуниб етади; учинчидан, ҳар бир дин вакиллари бошқа динларнинг таълимоти ва кадриятларини эъзозлаши, миллатлар, диний конфессиялар орасида ўзаро ҳамкорликни ривожланиши уларда ҳурмат ҳиссиётлари шакллантиради; тўртинчидан, диний бағрикенглик ғоясининг халқлар онгида шаклланиши ҳамда қарор топиши мамлакат ичида ва ташқарисида тинчлик ва ҳамкорликни таъминлашга хизмат қилади; бешинчидан, диний бағрикенглик тамойили турли миллатлар учун маданий мероси ва миллий ўзликни англашнинг истиқболида янги имкониятларни яратади.

Ўзбекистон халқларида бағрикенглик томонларининг тобора мустаҳкамланиши, маиший-маданий ҳаётининг яхшиланиши, уларнинг демографик жиҳатдан ўсишига ҳам олиб келди. Агар 1991 йилда Ўзбекистонда 20 миллион 708 минг киши истиқомат қилган бўлса 2017 йил биринчи январь маълумоти бўйича 32 миллиондан зиёд кишини ташкил этади. Мамлакатимизда истиқомат қилувчи барча миллат ва элат вакиллари учун ўз тилларида ўқиш, илм олиш, маънавий-маданий бойликлари,

урф-одатларидан эркин фойдаланиш ҳуқуқ ва эркинликлари учун кенг имкониятлар яратилган.

Бундан ташқари диний билим олиш ва малака ошириш учун Ўзбекистон фуқаролари чет элга бориш, шунингдек чет эллик талабаларини бу ерда диний билим бериш учун ўқишга қабул қилиш имконияти очилди. Шу ўтган давр ичида мустақиллик даврида ташкил этилган Ислом билим юртларини минглаб талабалар битириб чиқиб, ҳозирги вақтда улар республикамизнинг аксарият масжид-мадрасаларида фаолият кўрсатмоқдалар. Улар томонидан олиб борилаётган маънавий-маърифий ишлар ислом маънавиятини юксалишига диний бағрикенгликни қарор топишига ва миллий ўзликни англашга ўз ҳиссасини қўшмоқда.

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Хулоса қилиб айтганда, бағрикенглик фалсафий категория ҳисобланиб, цивилизацион тараққиётда унинг қонуниятлари ва тамойиллари ҳақидаги ижтимоий-фалсафий билимлар асосида шаклланган социомаданиятдир.

Ўзбекистон диний бағрикенгликни йўлга қўйишда ўзига хос бой тажриба орттирган мамлакатлардан ҳисобланади. Мустақиллик йиллари Ўзбекистон давлатининг динга нисбатан амалга оширган адолатли сиёсати мамлакатимизда диний бағрикенглик ва миллий ўзликни англаш тамойилларини янада мустаҳкамлади.

REFERENCES

1. Мирзиёев Ш.М. БМТнинг Бош Ассамблеясининг 72-сессиясидаги нутқи. 2017 йил. сентябрь.
2. Бағрикенглик тамойиллари Декларацияси. // ЮНЕСКО халқаро меъёрий ҳужжатлари. Тошкент: Адолат, 2004.- Б.92
3. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис ахборотномаси. – Тошкент, 1998. - № 3 – 6 – Б. 54.
4. Буюк Ипак йўли – буюк миллат йўли. –Т.: 2004. –Б.13.
5. Юсупов О. Узбекистан – толерантная страна. Конфессиаларо мулоқот ва диний бағрикенглик – жамият барқарорлиги гарови, Халқаро конференция материаллари. –Т.: “Тошкент Ислом университети”, 2014 . –Б.6.

